

İlkokulda Peyzaj Bitkilerini ve Doğayı Tanımanın Önemi: Çanakkale Örneği

Fusun ERDURAN NEMUTLU¹, Gülsüm Güler DEMİREL^{2*}

¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fak., Peyzaj Mimarlığı Böl., Çanakkale; ORCID: 0000-0002-0104-5994

²Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enst., Peyzaj Mimarlığı A.B.D., Çanakkale; ORCID: 0009-0008-4606-9579
Gönderilme Tarihi: 28 Ağustos 2024 Kabul Tarihi: 5 Aralık 2024

ÖZ

Ekolojik dengedeki bozulmaların hızla artması, yaygın doğa eğitimi verilerek doğa koruma bilinci oluşturmayı gündeme getirmektedir. Bu gereklilikten yapılan çalışmada, ilkokul döneminde doğa bilinci oluşturmanın önemi vurgulanmış ve uygulamalı doğa ve bitki tanıma eğitimi yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, ilkokul sınıf ortamı ve bahçeleri kullanılmıştır. Çocuğun doğa ile doğrudan temas kurarak bitkileri tanıdığı açık mekanlar okul bahçeleridir. Çalışmada öncelikle 4 Mart 2024 tarihinde, 10 ilkokul belirlenerek yeşil alan potansiyeli incelenmiş, sörveyi yapılmış ve çalışanların görüşleri alınmıştır. Bu okullardan ikisi örnek alan olarak seçilmiş ve 3. sınıf öğrencilerine peyzaj mimarlığı bölümü öğrencilerinin katılımı ile “doğa koruma ve bitki tanıma eğitimi” verilmiştir. Çalışmada üniversite öğrencileri ilkokul öğrencileriyle buluşturulmuş ve dersleri kapsamında öğrendikleri peyzaj bitkilerini ilkokul öğrencilerine çizdirerek öğretmişlerdir. Aynı zamanda ilkokul bahçelerindeki peyzaj bitkileri incelenerek türleri tespit edilmiş, bitkiler fotoğraflanmış, isimleri ve özellikleri yazılarak hazırlanan etiketler ağaçlara öğrenciler ile birlikte takılmıştır. Çalışma sonunda lisans öğrencileriyle yapılan ankette, 10 katılımcı da etkinliklerin sonunda çocukların ağaçlara ve çevrelerine daha dikkatle yaklaştığını belirtmiştir. 5 katılımcı çocuklara katkı sağladıkları ve onların öğrenme sürecine destek oldukları için kendilerini faydalı bireyler olarak görmüştür. Bununla birlikte çalışmada ilkokul bahçelerinin genellikle sert zeminlerden oluştuğu, toprak yüzeylerin bakımsız, aşınmış, sıkışmış olduğu ve peyzaj bitkisi açısından niteliğin düşük olduğu belirlenerek önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dendroloji, doğa bilinci, ilkokul bahçesi, peyzaj mimarlığı

The Importance of Recognizing Landscape Plants and Nature in Elementary School: The Case of Çanakkale

ABSTRACT

The rapid deterioration of ecological balance highlights the need for widespread nature education to raise environmental awareness. This study emphasizes the importance of building nature consciousness in primary school students and aims to provide practical training in plant recognition. Primary school classrooms and gardens were used as spaces where children could directly engage with nature and learn about plants. On March 4, 2024, 10 primary schools were selected, and their green space potential was evaluated. Surveys were conducted, and feedback from staff was gathered. Two schools were chosen as pilot sites, where 3rd grade students participated in “nature conservation and plant recognition” training with the help of landscape architecture students. University students taught primary school students by having them draw plants they had learned about in lessons. Plants in the school gardens were identified, photographed, and labeled with their names and characteristics, which were then attached to trees with the students. A survey of university students showed that all 10 participants observed that children paid more attention to trees and their surroundings. 5 participants felt they contributed to the children’s learning and saw themselves as valuable. The study also found that school gardens often had hard surfaces, neglected soil, and low-quality plants, leading to suggestions for improvement.

Keywords: Dendrology, nature awareness, elementary school garden, landscape architecture

GİRİŞ

Küresel iklim değişikliği, büyük ölçüde çevresel sorunların bir sonucudur. Bu sorun, dünya genelinde giderek artan nüfus, plansız ve düzensiz kentleşme ile hızla gelişen sanayileşme süreçlerinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçler doğal kaynakların aşırı ve kontrolsüz kullanımına neden olarak hava, su ve toprak kirliliği gibi ciddi çevresel sorunları ortaya

çıkarmaktadır. Aynı zamanda gürültü kirliliği, erozyon ve çölleşme gibi sorunlara da yol açmaktadır. Bu sorunlar, ekolojik dengenin hızla bozulmasına neden olurken ekosistemler üzerinde geri dönüşmesi zor tahribatlar yaratmaktadır. Aslında, bu çevresel sorunların temelinde insanların yaşam tarzları ve doğaya yönelik tutumları yatmaktadır. Bu nedenle, çevre sorunlarının önlenmesinde ve ekolojik dengenin korunmasında, insanların doğaya yönelik

*Sorumlu yazar / Corresponding author: gulsumgulerr@gmail.com

bakış açılarını değiştirecek ve çevreye karşı sorumluluk bilincini artıracak kapsamlı bir eğitim, hayati rol oynamaktadır [1]. Bu bağlamda yaşam boyu çevreye yönelik eğitimler verilmelidir.

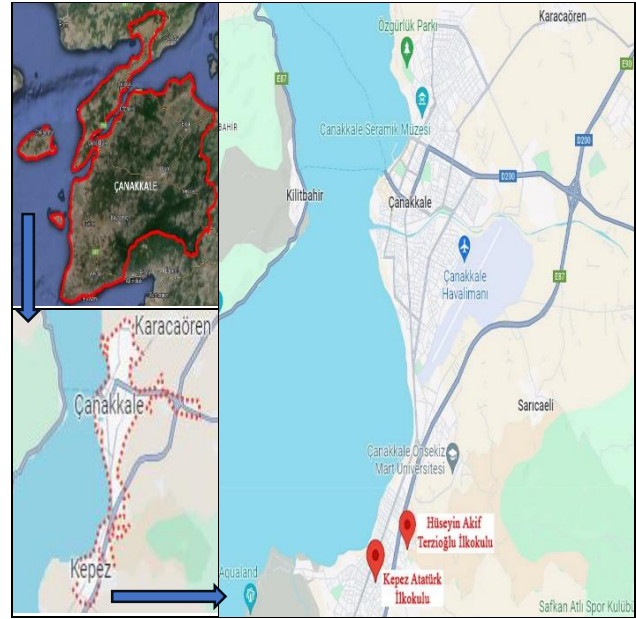
Çevreye duyarlı bireylerin yetiştirilmesini sağlayan Çevre eğitimi, çevre ile ilgili çalışmalara aktif katılım sağlamakta, koruma, sürdürülebilir kalkınma, sorumluluk alma ve çevresel farkındalık geliştirme gibi konularda bilinç oluşturmaktadır [2, 3, 4, 5]. Çevre eğitiminin yanında doğa koruma bilincinin yaygınlaştırılması ve bu bilincin toplumun tüm kesimlerine kazandırılması da gereklidir. Gelişim psikolojisi ve beyin bilimi araştırmaları, doğa bilincinin çocukluk döneminde kazandırılmasının önemini vurgulamaktadır. Doğa koruma bilinci kazandırma ve çevre eğitimi, özellikle ilk yaş dönemleri olmak üzere, 0-12 yaş aralığını kapsamalıdır [6]. Doğa koruma bilincinin erken yaşlarda kazandırılması, çocukların gelecekte çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmeleri açısından kritik bir rol oynamaktadır. İlkokul dönemi, çocukların öğrenmeye en açık oldukları, merak ve keşif duygularının en yüksek olduğu bir dönemdir. Bu nedenle, ilkokul çağındaki çocuklara doğa ve çevre bilinci kazandırmak, onların doğaya olan ilgilerini arttırmak ve çevresel sorunlara karşı duyarlılıklarını geliştirmek için ideal bir zaman dilimidir [7]. Bu çalışmada bu gerçeklikten yola çıkılmış olup çalışmanın hipotezi ilkokul döneminde çevre ve doğa eğitimi verilmesi ile gelecekte çevreye duyarlı bireyler yetiştirilebileceğidir.

İlkokulda çocuklar etkinlikler dışında eğitimlerini sınıf ortamında almaktadır. Sınıf dışındaki alanlar olan okul bahçeleri, çevre ve ekolojiyle ilgili temel kavramların öğretilmesi için son derece etkili ortamlardır. Bu alanlar, öğrencilere doğadaki döngüleri ve doğal yaşamda var olan neden-sonuç ilişkilerini gösterme açısından fırsatlar sunmaktadır [8]. Bu açıdan, sınıf ortamında verilen bilginin, çocuğun doğa ile doğrudan temas kurduğu ve bitkileri tanıdığı okul bahçesinde yapılan uygulamalarla pekiştirilmesi, daha verimli bir eğitim sürecinin gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim öğrencilerinin bitkilere ve doğaya olan ilgisini arttırmak, doğayla uyumlu bireyler yetiştirmek ve üniversite öğrencilerinin katılımıyla, onların da üniversitede edindikleri bilgileri pekiştirmelerini sağlamaktır. Böylece her iki öğrenci grubunun da eğlenceli ve faydalı bir eğitim süreci yaşaması hedeflenmektedir. Çalışmada üniversite öğrencilerinin, bilgilerini uygulamalı olarak paylaşarak mesleki deneyim kazanmaları, ilköğretim öğrencilerinin doğayla ilgili farkındalıklarının artırılması ve çevreye duyarlılıklarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Çalışmanın ana materyalini Çanakkale ili Kepez beldesinde bulunan Kepez Atatürk İlkokulu'ndan 193 ve Çanakkale ili Merkez ilçesi, 960 TOKİ Konutları'nda bulunan Hüseyin Akif Terzioğlu İlkokulu'ndan 254, 3. Sınıf öğrencisi oluşturmaktadır (Şekil 1). Çalışmanın yürütülmesine Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü 1. sınıf lisans öğrencilerinden 30 kişi ve Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında 2 yüksek lisans öğrencisi gönüllü olarak katkı sunmuşlardır. Çalışma 2024 Mart ve Haziran aylarında yürütülmüştür.

Şekil 1. Çalışma alanlarının konumu (Google Earth Pro ve Google Maps'ten geliştirilmiştir)

Çalışmada uygulanan metotta 1. Aşama olarak ilkokullarda verilecek doğa koruma ve bitki tanıma eğitimi için Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır (4 Mart 2024). Müdürlük tarafından Çanakkale ilindeki 10 ilkokulda etkinlik yapılabileceği belirtilmiştir. Çalışmanın 2. aşamasında 10 ilkokulun yeşil alan potansiyeli incelenmiş, sörveyi yapılmış ve yapılacak etkinliğe yönelik çalışanların görüşleri alınmıştır. Okulların fiziki yapısı, yöneticiler ve öğretmenlerin çalışmaya yaklaşımı ve yapılabilirliği dikkate alınarak Hüseyin Akif Terzioğlu İlkokulu ve Kepez Atatürk İlkokulu çalışma alanı olarak seçilmiştir (11-29 Mart 2024). Bu okulların seçiminde yapılan sörveyler ve saha çalışmaları dikkate alınmış, bahçe büyüklükleri ve yeşil alanlarının yapılacak uygulamalar için diğer okullara göre yeterli ve uygun olması etkili olmuştur.

Çalışmanın 3. aşamasında tüm ekip ile belirlenen ilkokullarda 3. Sınıf öğrencileriyle tanışma etkinliği

düzenlenmiştir. Eğitimin detayları anlatılmış, lisans öğrencilerinin Bitki Materyali dersinde hazırladıkları ödevler gösterilerek bitkiler tanıtılmış ve peyzaj mimarlığı mesleği anlatılmıştır (12-19 Nisan 2024). Bu etkinlikten sonra üniversite öğrencileri ile etkinlik değerlendirilmiş ve okul bahçesindeki bitkiler incelenmiş, türleri tespit edilerek fotoğraflanmıştır. Bahçelerdeki her bitki için isimleri ve özellikleri yazan etiketler hazırlanmıştır. Çalışmanın 4. aşamasında ilkökul öğrencilerine gösterilen lisans öğrencilerinin bitki çizimlerinden istediklerini seçmeleri istenmiş ve onun resimlerini çizmeleri sağlanmıştır (26 Nisan-3 Mayıs 2024). Etkinlik sırasında lisans öğrencileri ilkökul öğrencilerine bire bir yardımcı olmuş ve çizdikleri bitkilerin özelliklerini nerelerde kullanıldığını anlatmışlardır. Çalışmanın son aşamasında okulların bahçesindeki her bitki için hazırlanan etiketlerin ilkökul öğrencileri ile birlikte takılması sağlanmıştır. Her şube, lisans öğrencileriyle beraber bir ağaca etiket asmış, ardından bahçede bulunan tüm ağaçlar gezilmiş ve ağaçların özellikleri anlatılmıştır (13-26 Mayıs 2024).

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın bulguları, ilkökul bahçelerinde doğa koruma ve bitki tanıma eğitiminin uygulanabilirliği ve çocuklar üzerindeki etkinliği üzerine odaklanmaktadır. Çalışmanın ilk ve ikinci aşamasında, planlanan doğa koruma ve bitki tanıma eğitiminin uygunluğunu değerlendirmek amacıyla Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından 4 Mart 2024 tarihinde belirlenen on ilkökulda sörvey çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, okulların bu çalışmaya uygunlukları ve okul bahçelerinin mevcut durumları incelenmiş ve sonuç raporları yazılmıştır. İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından izin verilen okullar aşağıda belirtilen numaralarla sıralanmıştır: 1. Anafartalar İlkokulu, 2. Arıburun İlkokulu, 3. Atatürk İlkokulu, 4. Barbaros Hayrettin Paşa İlkokulu, 5. Çanakkale Ticaret Borsası İlkokulu, 6. Hüseyin Akif Terzioğlu İlkokulu, 7. Kepez Atatürk İlkokulu, 8. Mustafa Kemal İlkokulu, 9. Özlem Kayalı İlkokulu ve 10. Vali Fahrettin Akkutlu İlkokulu'dur.

Sörvey Çalışmasının Değerlendirilmesi

•Bahçe kullanım oranı ve bahçe büyüklüğü kriterleri açısından, mevcut öğrenci potansiyeli de dikkate alınarak, diğer okullara göre en uygun olan okullar: 5, 6, 7, 9. Bu okullar bahçeleri, geniş alanları ve öğrenci nüfusuna uygun kullanım kapasiteleri ile, öğrencilere daha fazla oyun ve dinlenme alanı sunmakta ve bu durum, bahçelerin etkin bir şekilde kullanılmasına olanak tanımaktadır.

•Bitki dikimine uygun yeşil alanları ve sıkıştırılmış toprak zemin alanları bulunan okullar: 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Bu okulların bahçelerinin yeşil alanları genişletilerek yeni bitki türleri dikilebilir ve tanıtımı yapılarak tasarım örnekleri oluşturulabilir.

•Eko-okul projesinin aktif olarak yürütüldüğü okullar: 3, 5, 8. Bu proje kapsamında, çevre bilincini arttırmayı ve sürdürülebilir çevre uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlayan çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Örneğin, öğrencilerin ve öğretmenlerin katılımıyla, çevre konularında farkındalık oluşturmak ve çevresel sorunlara dikkat çekmek amacıyla detaylı Eko panoları hazırlanmakta ve okul içerisinde sergilenmektedir.

•Tüm okullara göre bitki varlığı açısından daha zengin olan okullar: 5, 6, 7, 9. Bu nedenle öğrencilerin bitkiler hakkında bilgi edinmeleri için bu okulların bahçeleri diğerlerine göre daha fazla potansiyele sahiptir. Ayrıca altıncı ve yedinci okulların hem yöneticileri hem de öğretmenleri çalışmanın yürütülmesinde ve tamamlanabilmesinde destek verecekleri konusunda daha fazla gönüllü görülmüşlerdir.

•Bahçelerinin düzenli bakımı yapılan (Çanakkale Belediyesi tarafından) okullar: 2, 3, 7, 9.

•Okul bahçelerinde farklı faaliyet yapanlar: 5 ve 2. Beşinci okulun bahçesinde, küçük ölçekli bir kümes yapılmış olup, tavuklar, hindiler vb. öğrencilere tanıtılmak amacı ile beslenmektedir. Hayvan barınağı, öğrencilerin hayvanlarla yakın etkileşim kurmalarına, sorumluluk edinmelerine, onların bakımı hakkında bilgi edinmelerine ve doğayla olan bağlarını güçlendirmelerine olanak tanımaktadır. İkinci okulun bahçesinden ise fıstık çamları toplayarak okul aile birliği tarafından satışa sunmuş ve elde edilen gelir ile okulun ihtiyaçları karşılanmıştır. Bu faaliyet ile öğrenciler velilerle etkinlik yapmış ve doğal kaynakların ekonomik değerinin farkına varmıştır.

Bu bulgular sonucunda Hüseyin Akif Terzioğlu İlkokulu (6.) ve Kepez Atatürk İlkokulu (7.) bahçe büyüklükleri, mevcut bitki potansiyellerinin fazla olması, gelişim alanlarının bulunması ve yönetim ile öğretmenlerinin istekleri nedeni ile çalışmanın yürütülmesi açısından uygun bulunmuştur. Ayrıca bu okullarda eko-okul projesi de yürütülmemekte olup, yapılan bu çalışma bu ihtiyacı belli oranda karşılayabilecektir.

Çalışmanın üçüncü aşamasında öncelikle lisans öğrencileri ile toplantılar yapılmış, öğrenciler gruplara ayrılarak sınıflara eşit paylaştırılmıştır. Lisans öğrencilerine yapılacak tanıtım etkinliği ve verilecek eğitim açıklanmış, ilkökul öğrencileri ile iletişimlerinin nasıl olması ve sınıf içi davranışları konusunda bilgiler verilmiştir. Bu çalışmaya ilkökul

öğretmenleri de eşlik ederek ilk okul öğrencilerinin çalışmaya daha adaptasyonunu sağlamıştır. Lisans öğrencileri ile birlikte sınıf etkinliği yapılmış, önce ilkokul 3. sınıf öğrencilerine hem kendilerini hem de bölümlerini tanıtmışlardır. Çalışmada öncelikli olarak ilkokul öğrencilerinin doğa koruma ve bitki tanıma konularına yönelik ilgisinin artırılması hedeflenmiştir. Bu aşamadaki etkinlikte, lisans öğrencileri, peyzaj bitkilerinin tanıtıldığı “Bitki Materyali” derslerinin ödevlerini kullanmış; hazırladıkları bitki tanıtımı posterleri ile farklı bitki türlerini ilkokul öğrencilerine tanıtarak bitkilerin özelliklerini anlatmış ve onların doğayla daha yakın bir ilişki kurmalarına olanak sağlamıştır. Ayrıca, peyzaj mimarlığı mesleği hakkında verilen bilgiler, ilk okul öğrencilerinin bu alana yönelik merakını uyandırmış ve meslek seçimleri hakkında farkındalık oluşturmaya yardımcı olmuştur. İlkokul öğrencileri, lisans öğrencileri tarafından gösterilen bitki örneklerine büyük ilgi göstermiş, bu bitkilerin özellikleri hakkında detaylı bilgi edinmek istemişlerdir. Bu ilgi, çocukların sadece doğa ve bitki konularına olan yatkınlıklarını değil, aynı zamanda bu tür uygulamalı eğitimlerin onların öğrenme süreçlerine olan olumlu etkisini de gözler önüne sermiştir. Ayrıca, lisans öğrencileri ile ilkokul öğrencileri arasında kurulan bağ, öğrencilerin kendilerini daha rahat ifade etmelerini ve doğa hakkında sorular sormalarını teşvik etmiştir. Bu süreç, çocukların çevresel farkındalıklarını artırırken, aynı zamanda ilkokul öğrencileri içerisinde peyzaj mimarlığı mesleğine ilgi duyup peyzaj mimarı olmak istediğini söyleyen öğrenciler olmuştur. Bu süreç üniversite öğrencilerinin de bilgilerini pekiştirmelerini sağlamıştır (Şekil 2).

Dördüncü aşamada gerçekleştirilen bitki seçme ve resimlerini çizme etkinliği, ilkokul öğrencileri ile lisans öğrencileri arasında güçlü bir etkileşim ortamı sağlamıştır. Lisans öğrencilerinin ilkokul öğrencilerine bu süreçte sağladıkları rehberlik, her iki taraf için faydalı olmuştur. İlkokul öğrencilerine bitkilerin detaylarını aktarma ve onları doğru bir şekilde yönlendirme süreci, lisans öğrencilerinin bilgilerini pekiştirmiştir, sorumluluk bilincini artırmıştır. Etkinlikte ilkokul öğrencilerinin, seçtikleri bitkilerin doğal özelliklerini, fiziksel yapısını ve renklerini detaylı incelemeleri istenmiştir. Resim yapma sürecinde öğrenciler, seçtikleri bitkinin yaprak, çiçek ve gövde gibi çeşitli özelliklerini dikkatlice analiz etmiş ve bu özellikleri resim yoluyla ifade etmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda, etkinlik sadece sanatsal bir aktivite olmanın ötesine geçerek, bilimsel bilgi edinme sürecini de desteklemiştir. İlkokul öğrencileri açısından bakıldığında, lisans öğrencileriyle kurulan bu yakın ilişki, onların sınıf

ortamında eğlenceli öğrenme süreci yaşamasını sağlamıştır. Lisans öğrencilerinin yönlendirmesi sayesinde, ilkokul öğrencileri bitki çeşitliliğini daha yakından tanıma fırsatı bulmuş ve çizim yaparken karşılaştıkları zorlukları daha kolay aşmışlardır. Lisans ve ilkokul öğrencileri arasında bağ kurulmasına zemin hazırlayan bu etkileşimli süreç hem akademik hem de sosyal açıdan önemli kazanımlar sunmuş, her iki taraf da gelişim sağlamış, öğrenme süreci daha keyifli hale gelmiştir (Şekil 3).

Şekil 2. İlkokul ve lisans öğrencilerinin tanışma etkinliği (26 Nisan 2024)

Şekil 3. Öğrencilerle resim çizdirme etkinliği (3 Mayıs 2024)

Çalışmanın beşinci aşamasında, üçüncü aşamada belirlenen her bir bitki türü için özel olarak hazırlanan

etiketlerin, ilkokul öğrencileriyle birlikte ağaçlara yerleştirilmesi sağlanmıştır. Bu süreç, öğrenciler için sadece teorik bilgilerin pekiştirilmesi değil, aynı zamanda doğrudan katılımla öğrenme sürecine dahil olma fırsatı sunmuştur. İlkokul öğrencileri, kendilerine rehberlik eden lisans öğrencileriyle birlikte, seçtikleri bir ağaca etiket asarak bu ağaçların tanımlanması konularında aktif rol almışlardır. Her bir şubenin öğrencileri, lisans öğrencileriyle eşleşerek iş birliği içinde bu uygulamayı gerçekleştirmiş, bu süreçte hem bitkilerin doğru bir şekilde tanımlanmasını öğrenmiş hem de doğa ile etkileşim kurmuşlardır. Etiketleme işleminin tamamlanmasının ardından, okul bahçesinde yer alan tüm ağaçlar ve diğer bitki türleri, ilkokul öğrencileri ve lisans öğrencileri tarafından ortak bir şekilde incelenmiştir. Bu aşamada, lisans öğrencileri, ilkokul öğrencilerine her bir ağacın biyolojik ve ekolojik özelliklerini açıklamıştır. Bu etkinlik, ilkokul öğrencilerinin doğrudan uygulamalı bir eğitim süreci yaşamasını sağlarken, onların doğa ve bitkiler hakkında bilgi edinmelerine de imkân tanımıştır. Aynı zamanda, bu süreç lisans öğrencileri için de öğrenim deneyimi kazanma açısından önemli bir fırsat sunmuştur. Lisans öğrencileri, rehberlik ettikleri ilkokul öğrencileriyle etkileşimde bulunarak, öğrencilere doğrudan bilgi aktarımı yapmış ve onların sorularını yanıtlayarak eğitim süreçlerini desteklemiştir. Bu etkileşim, lisans öğrencilerinin gelecekteki mesleki gelişimlerine katkı sağlarken, ilkokul öğrencilerinin doğa ve çevre konularında daha bilinçli bireyler olarak yetişmesine yardımcı olacaktır (Şekil 4).

Şekil 4. Okul bahçesinde ağaçlara etiket asma etkinliği (22 Mayıs 2024)

Çalışma sonunda, tüm aşamalara eksiksiz olarak katılmış olan 10 lisans öğrencisi ile Google Forms üzerinden bir anket çalışması düzenlenmiştir. Ankette öğrencilere çalışmayla ilgili 6 soru sorulmuştur.

Bu sorular ve alınan yanıtlar şu şekildedir:

1-Yapılan etkinlikler sırasında çocuklar ağaçlar ve doğa ile ilgili ne tür sorular sordular?

Yanıt: Ankete katılan öğrencilerden 8'i, çocukların doğaya ve ağaçlara ilgi duyduğunu, merak ettiklerini ve etkinliklerde aktif şekilde yer aldıklarını gözlemlediğini belirtirken, 2 katılımcı etkinlik sırasında bazı çocukların ilgisiz kaldığını ve kendi aralarında oyun oynadığını ifade etmiştir. Aynı zamanda üniversite öğrencisi olan 7 katılımcı, çocukların en çok ağaçların meyveleriyle ilgili sorular sorduğunu belirtmiştir. Örneğin, meyvelerin yenip yenmediği, ağaçların meyve verip vermediği gibi sorular sıkça sorulmuştur. Katılımcıların 6'sı çocukların, ağaçların boyları, yapraklarının şekilleri ve isimlerini öğrenmekle ilgili birçok soru yönelttiğini belirtmiştir. Katılımcıların 4'ü ağaçların nerelerde ve nasıl yetiştiğini, ağaçlarda hangi hayvanların yaşadığını soran çocuklar olduğunu belirtmiştir.

2-Yapılan etkinlikler sırasında siz neler hissettiniz? Katılımcıların 9'u, bu çalışmada çocuklarla olmanın kendilerini mutlu ettiğini ve keyif aldıklarını belirtmiştir. Aynı zamanda katılımcıların 5'i çocuklara katkı sağladıkları ve onların öğrenme sürecine destek oldukları için kendilerini faydalı bir birey olarak görmüş ve şu yanıtları vermişlerdir: "Bazı şeyleri öğretebildiğimiz ve çocuklara iyi örnek olabildiğimiz için mutluyum". "Çalışmanın tüm aşamalarında çok mutluydum. Hem çocuklarla beraber eğlendim hem de mesleğime ilk adımımı attığımı hissettim".

3-Çocuklarla yaptığınız etkinlikler sırasında en zorlandığınız konu, olay veya yöntem neydi? Katılımcıların 6'sı çocukların dikkatinin toplanmasının ve ilgilerinin sürekli canlı tutulmasının zor olduğunu belirtmiştir.

4-Etkinlikler sonunda çocukların doğa ile ilgili düşüncelerinde bir değişiklik olduğunu gözlemlediniz mi? Gözlemlediyse; nasıl değişiklikler gözlemlediniz? Katılımcıların 10'u da etkinliklerin sonunda çocukların ağaçlara ve çevrelerine daha dikkatle yaklaştığını ifade etmiştir. Etkinlik sonrası bitki yetiştirme isteğini dile getiren çocuklar olduğu belirtilmiştir.

5-Yapılan bu etkinlikler size ne gibi kazanımlar sağladı? Sizin eğitiminizde de etkili oldu mu? Katılımcıların 7'si, çocuklarla ilgilenmenin ve etkinlikleri yönetmenin hem mesleki hem de kişisel olarak olumlu katkılar sağladığını söyleyerek şöyle ifade etmişlerdir: "Çocuklara ağaçları anlatmak

mesleğe biraz daha sıcak bakmama ve ağaçların aslında düşündüğüm kadar sıradan olmadığını anlamama sebep oldu", "Derste gördüğümüz ağaçları çocuklara anlatmak onlarla birlikte yeniden incelemek bilgilerimi pekiştirmemi sağladı. Onların sorduğu sorularla doğaya bakış açım değişti. Onlarla birebir ilgilendiğim durumlarda daha çok sorumluluk sahibi hissettim" gibi yorumlar katılımcılar için etkinliğin olumlu geçtiğini yansıtmaktadır.

6-Gelecekte yapılacak bu tür etkinliklerde daha farklı yapılmasını önerebileceğiniz şeyler var mı? Belirtiniz. Katılımcıların 2'si, ağaçlara asılan etiketlerin daha dayanıklı malzemelerle yapılması gerektiğini, katılımcıların 1'i, tohum veya fidan dikimi gibi etkinliklerin eklenmesini önermiştir.

Genel olarak okul bahçelerinde tören alanı ve oyun alanları için ayrı yerler bulunmamaktadır. Bu nedenle bahçelerin büyük oranı sert zeminlerden oluşmakta, ağaçlar onların kenarında dikilmektedir. Çalışma alanı olan okulların en önemli avantajı sert zeminlerin dış bölümlerinde daha geniş yumuşak zeminlerin de olması ve bu alanların bitkilendirilme olanağı bulunmasıdır. Okullardaki mevcut toprak zeminler, sürekli basılmaya maruz kaldığından ve işlenmemiş olduklarından zamanla aşınarak sert zemin dokusuna dönüşmüş ve bu alanlarda doğal otlar gelişmiştir. Bu durum, özellikle yoğun öğrenci sirkülasyonu olan alanlarda daha belirgindir. Sıkışmış toprak zemin, yağışlı günlerde çamurlaşmakta ve öğrencilerin bu çamurda oynaması, ıslanması ve çamuru sınıflara taşımaları sorun oluşturmaktadır.

Çalışma alanlarının bahçesinde en fazla yaşanan sorun ise öğrencilerin mevcut ağaçlara tırmanmak isteyerek düşme ve yaralanma vakaları yaşanmasıdır. Bu nedenle sürekli ağaçların alt dalları budanmaktadır. Aslında ders aralarında ağaçlarla, toprakla oynamak, çim, ağaç yaprakları, kozalaklar ve otsu bitkilerle temas etmek onların eğlenceli oyunudur ve öğrenciler enerjilerini bu şekilde boşalttığında daha başarılı olacaklardır. Ancak onlara bu aktiviteleri yaparken hem kendilerinin hem de bitkilerin zarar görmemesi için eğitim verilmesi gerektiği belirlenmiştir. Çünkü çocuklara bu yönde yönlendirme yapıldığında ve bitkiler yeterince tanıtıldığında tavırları değişmiştir. Daha önce bu okullarda bitki dikimi yapılmış ancak öğrencilerin bitkilere zarar vermesi nedeniyle korunamamışlardır.

Okul bahçelerinde çoğunlukla koniferlere yer verilmiştir. Bunun temel nedeni İl Orman Müdürlüğü'nden, Belediye'den veya bağış yolu ile bitki temin edilebilmesidir. Kepez Atatürk İlkokulu'nun bahçelerindeki ağaç türleri: "Kızılcım, Fıstık Çamı, Kara Servi, Limon Servi, Sedir, Katalpa (Puro ağacı), Çınar, Söğüt, Japon Kurtbağı, Yalancı Akasya, Zeytin, Dut, Zakkum"; TOKİ Hüseyin Akif

Terzioğlu İlkokulu bahçesindeki ağaç türleri: "Fıstık Çamı, Kızılcım, Sedir, Mazi, Kara Servi, Çınar, Dut, İhlamur" dur. Okul yöneticileri, bahçelerdeki mevcut ağaçları daha çok gölge işlevleri için değerlendirmektedir. Bu ağaçların gölgelerinde oturma birimleri yer almakta ve çocuklar ders saatlerinde, öğretmenlerinin gözetiminde, bahçede kitap okuma etkinlikleri yapmaktadır. Ancak, okul yöneticileri de bahçeleri öğrenciler için yetersiz bulmakta ve bahçelerin sert zeminle kaplı olmasını bir sorun olarak görmektedirler. Doğadan ve bitkilerden uzak bir neslin yetişmekte olduğu düşünülmektedir. Okul bahçelerinin iyileştirilmesi gerektiği ve bu tür eğitimlerin öğrencilerin doğa ile bağ kurmalarını sağlamada önemli bir rol oynadığı açıktır. Bu bağlamda, okul bahçelerinin doğal ortamlarının korunması ve sürdürülebilir çevre bilincinin geliştirilmesi amacıyla yeniden düzenlenmesi gerektiği görülmektedir.

Uzunali [9]'nin çalışmasında vurgulandığı üzere, günümüzün en büyük sorunlarından biri, doğaya karşı yeterli bilinç düzeyine ulaşılamamasıdır. Doğa ile zayıflayan bağın yeniden oluşturulması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması ve çevre bilincinin topluma kazandırılması için çocukluk döneminde verilen eğitimin kritik bir öneme sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda, eğitim kurumlarının sahip olduğu bahçe alanları, yalnızca öğrencilerin fiziksel ve zihinsel gelişimine katkı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda çevre bilinci oluşturmak için hayati bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, birçok okul bahçesinin yeterli fiziksel alana sahip olmasına rağmen, doğa ile etkileşim kurulabilecek nitelikte doğal alanlar içermediği de görülmektedir. Utkugün [10], bu duruma dikkat çekerek, okul bahçelerinin öğrenme alanları olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve ekolojik bir yaklaşımla yeniden tasarlanmasının önemini belirtmektedir. Bu alanlarda, çocukların bitkiler, hayvanlar ve toprakla etkileşime geçmelerini sağlayacak faaliyetlerin düzenlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Doğa eğitimi çerçevesinde okullarda gerçekleştirilecek etkinliklerin, öğrencilerin çevreye yönelik farkındalıklarını ve duyarlılıklarını artıracakları öngörülmektedir. Öğrencilere doğa sevgisi ve çevre bilincinin kazandırılabilmesi için, okullarda bitki ve fidan dikimi gibi uygulamalı, sınıf dışı etkinliklere yer verilerek, öğrencilerin kendi deneyimleri üzerinden öğrenme fırsatları sunulmasının gerekliliği ortaya konulmuştur. Özgüç [11]'e göre bir çocuğun gelişiminde çevresel faktörlerin önemi büyüktür ve çocukların en çok vakit geçirdiği yerler olan okul ve çevresi, bu süreçte onların en fazla öğrendiği ve etkilendiği fiziksel ortamı oluşturmaktadır. Bu

nedenlerle, okul bahçelerinin uygun şekilde tasarlanması oldukça önemlidir. Şişman ve Gültürk [12], okul bahçelerinin öğrencilerin farklı ihtiyaçlarını karşılarken kentsel açık yeşil alanlara katkı sağlayacak şekilde iyileştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Çalışmalarında, okullarda çevre ve doğa bilincini geliştirmede okul bahçelerinin kritik bir rol oynadığı belirlenmiştir. Karakaya ve Kiper [13], ilköğretim okul bahçelerinin öğrencilerin fiziksel, ruhsal ve zihinsel gelişimine olan katkısının önemini vurgulayarak, bu alanların uygun şekilde düzenlenmesinin eğitim ve öğretim kalitesini önemli ölçüde etkilediğini belirtmişlerdir. Ancak, çalışmalarında yer alan okul bahçelerinin büyük çoğunluğunun zemininin beton veya asfaltla kaplanmış olduğu, öğrencilerin gelişimini destekleyecek nitelikte bitkisel tasarımların olmadığı ve monoton mekanlar oluştuğu belirlenmiştir.

Erduran Nemutlu [14] çalışmasında, ilköğretim öğrencilerinin doğa ve bitkilerle ilgili eğitim almasının önemine ve öğrencilerin doğayla daha yakın bir ilişki kurmasının gerekliliğine dikkat çekerken, mevcut eğitim sisteminde doğa ve çevre konularına yönelik kapsamlı bir eğitim bulunmamasının, bireylerin bu alanlarda yeterli bilgiye sahip olmamasına ve doğayla olan bağlarının zayıf kalmasına yol açtığından bahsetmiştir. Bu eksiğin kapatılabilmesi için okul bahçeleri tasarımı konusunun da ayrı ele alınması gereği görülmektedir. Emir [15]'e göre, okul bahçelerinin tasarım sürecinde, peyzaj mimarları, mimarlar, pedagoglar, öğretmenler ve öğrencilerin iş birliği içinde çalışması gereklidir. Bu alanların, çevre eğitimi ve çevresel farkındalık kazandırma sürecinde bir laboratuvar işlevi görebileceği dikkate alındığında, okul bahçelerinin müfredatta bir ders kitabı gibi kullanılabilmesi ve çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlayabileceği belirtilmektedir. Sürdürülebilir çevre eğitiminin okul bahçelerinin tasarımı ile birlikte düşünülmesi, gençlerin çevre sorunlarına karşı duyarlı tutum ve davranışlar geliştirmesine olanak tanıyarak, gelecekte karşılaşılabilecek çevre sorunlarının çözümüne katkıda bulunacağı vurgulanmıştır.

SONUÇ

Bu çalışma, ilkökul öğrencilerinin doğa ve bitki tanıma süreçlerinde üniversite öğrencileriyle etkileşimlerinin, öğrencilerin çevreye olan ilgilerini olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Üniversite öğrencileri, ilkökul öğrencileri için güçlü bir rol model olarak görülmüş ve bu etkileşim, bazı ilkökul öğrencilerinin peyzaj mimarlığına olan ilgisini arttırmıştır. Ayrıca, öğrenciler arasında doğaya ve

bitkilere olan ilginin artması, toplumsal farkındalığı etkileyecektir. Tüm çocukların gelecek yaşamları için çevresel farkındalıklarının önemi vurgulanarak farklı çalışmalara da örnek oluşturulmuştur.

Eğitim süreci, her iki öğrenci grubu için de zenginleştirici bir deneyim sunmuş, üniversite öğrencilerine öğrenim becerilerini geliştirme fırsatı tanınmış olurken, ilkökul öğrencilerine de doğrudan doğayla etkileşim kurarak öğrenme olanağı sağlanmıştır. Ayrıca, çalışmada ilkökul bahçelerinin mevcut durumu ile ilgili çeşitli yapısal ve ekolojik sorunlar da belirlenmiştir. Bahçelerdeki sert zeminlerin “oranının çok fazla olması”, toprak yüzeylerin bakımsız, aşınmış ve sıkışmış olması, peyzaj bitkilerinin nitelik açısından yetersizliği, bu alanların hem eğitimsel hem de ekolojik işlevselliğini sınırlamaktadır. Bahçelerin mevcut hali, bitkilerin büyümesi ve gelişmesi için uygun olmayan koşullar yaratmakta ve böylece doğa eğitimi ile ilgili eğitim hedeflerinin gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, öğrencilerin doğa eğitimi için daha etkin bir şekilde kullanabilmesi amacıyla ilkökul bahçeleri yeniden düzenlenmelidir. Yapılan bu çalışma sonucunda Çanakkale’de İlkokul bahçelerinde bitkisel tasarım yönünden detaylı çalışmalar yapılması gerektiği sonucuna da varılmıştır. Aynı zamanda çalışma sonunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- İlkokul bahçelerinin eğitimsel ve ekolojik işlevlerini yerine getirebilmesi için öncelikle toprak kalitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Sıkışmış, aşınmış ve bakımsız toprak yüzeylerinin, düzenli bakım çalışmaları ile yeniden canlandırılması gerekmektedir.

- Bahçelerde kullanılacak peyzaj bitkilerinin seçiminde, yerel iklim koşullarına uyumlu, az bakım gerektiren ve dayanıklı bitki türleri ile zenginleştirilmeli ve bunların tanıtımları yapılmalıdır. Bu bitkilerin, çocukların ilgisini çekecek şekilde renkli, kokulu ve çeşitli olmasına dikkat edilmelidir. Çocukların çıkıp düşme riskini önlemek için meyve ağaçlarına yer verilmemelidir. Kontrollü bir alanda ayrı meyvelik yapılabilir.

- Bahçelerde düzenli olarak doğa eğitimi, bitki tanıma ve ekoloji odaklı programlar uygulanmalı, kamu kurumları, yerel yönetim ve üniversite ortaklığında projeler geliştirilmelidir. Öğrencilerin bahçe ekosistemlerini öğrenmelerine yardımcı olacak eğitim materyalleri ve uygulamalar yapılmalıdır. Örneğin büyük renkli levhalar ile bahçede ağaçlar ve hayvanlar tanımlanabilir. Ayrıca, dendroloji bilgisi kullanılarak, bahçelerdeki ağaç türlerinin çeşitlendirilmesi ve doğru sınıflandırılması, öğrencilerin ağaçları tanıma süreçlerine katkı sağlayacak ve ekosistem farkındalığını arttıracaktır.

•İlkokul öğrencilerinin ergonomisi dikkate alınarak bitki seçimleri yapılması onların kendilerini bitkilere daha yakın hissetmelerini sağlayacaktır. O nedenle bazı bitkilerin bodur varyeteleri ve çalılarla zenginleştirilmiş tasarımlara yer verilmelidir.

•İlkokul bahçelerinin mevcut sert zeminleri, doğal malzemeler ve geçirgen yüzeylerle değiştirilmelidir. Bunun yanı sıra, tasarımlar öğrenci gruplarının açık hava derslerini yapabileceği, gölgelikli alanları ve yürüyüş parkurlarını içeren nitelikte olmalıdır.

•Bahçelerin iyileştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması sürecine, öğretmenler ve velilerin katılımı teşvik edilmelidir. Onların bu sürece dahil olması bahçelerin uzun vadeli bakımını destekleyecek ve öğrencilerin çevre bilincinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Okul bahçelerinde düzenlenecek ağaç dikim günleri gibi gönüllü etkinlikler eğitime katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

1. Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S., Özden, M. 2007. İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları. İlköğretim Online 6(3):452-468. <http://ilkogretim-online.org.tr>.
2. Taylor, A.F., Wiley, A., Kuo, F.E., Sullivan, W.C. 1998. Growing up in the inner city: green spaces as places to grow. Environment and Behavior 30(1):3-27.
3. Chawla, L. 2007. Participation and the ecology of environmental awareness and action. In: A. Reid et al. (Eds.): Participation and Learning, Chapter 6:98-110.
4. Ağyar, E. 2014. Oyunun gelişim alanlarına etkisi ve çeşitli örnekler. Hülya Gülay Ogelman (Ed.). Yaşamın ilk yıllarında oyun: Oyuna çok yönlü bakış, s:113-127, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
5. Kart Aktaş, N., Çınar, H.S. 2023. Çocuklarda çevre okuryazarlığı analizi. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi 24(2):234-243. <https://doi.org/10.17474/artvinofd.1334876>.
6. Çukur, D., Özgüner, H. 2009. Kentsel alanda çocuklara doğa bilinci kazandırmada oyun mekânı tasarımının rolü. Turkish Journal of Forestry 9(2):177-187. <https://doi.org/10.18182/tjf.94959>.
7. Yılmaz, O., Ertürk, F. 2016. Çanakkale kent merkezindeki kamusal açık yeşil alanlardan okul bahçelerinin yeterlilikleri üzerine bir araştırma. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2(2):45-55. <https://doi.org/10.28979/comufbed.277918>.
8. Erdoğan, M. 2011. Ekoloji temelli yaz doğa eğitimi programının ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi, duyuşsal eğilimler ve sorumlu davranışlarına etkisi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri 11(4):2223-2237.
9. Unzalı, A. 2021. Okul bahçelerinin peyzaj tasarımı ile yeniden değerlendirilmesi, Trabzon Prof. İhsan Koz ilkokulu örneği. Online Journal of Art and Design 9(3):172-184.
10. Utkuğün, C. 2021. İlkokul öğrencilerinin yakın çevrelerindeki bitkilere ilişkin algıları ve deneyimleri. Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi 7(2):236-250.
11. Özgüç, İ.M. 2023. Çocuk gelişimi açısından okul bahçesi algısı. Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi 19(1):239-256.
12. Şişman, E., Gültürk, P. 2011. İlköğretim okul bahçelerinin peyzaj planlama ve tasarım ilkeleri açısından incelenmesi: Tekirdağ örneği. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi 8(3):53-60.
13. Karakaya, B., Kiper, T. 2013. Edirne kent merkezindeki bazı ilköğretim okul bahçelerinin peyzaj tasarım ilkeleri açısından mevcut durumunun belirlenmesi. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi 10(1):59-71.
14. Erduran Nemutlu, F. 2017. Doğa ve bitki tanıma eğitiminde etkileşimli uygulama: Çanakkale örneği. Uluslararası Peyzaj Mimarlığı Araştırmaları Dergisi, IJLAR 1(2):1-5.
15. Emir, H.N.S. 2023. Sürdürülebilir peyzaj tasarımı açısından okul bahçeleri. Akdeniz University Journal of the Faculty of Architecture 2(2):156-177.